

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

241

Przestrzeń a rozwój

Redaktorzy naukowi

Stanisław Korenik

Anna Dybała

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2011

Recenzenci: Florian Kuźnik, Janusz Słodczyk, Zygmunt Szymła,
Eugeniusz Wojciechowski

Redaktor Wydawnictwa: Jadwiga Marcinek

Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz

Korektor: Justyna Mroczkowska

Łamanie: Beata Mazur

Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:

www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,

The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,

a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon

http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa

www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

Publikacja została sfinansowana przez Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2011

ISSN 1899-3192

ISBN 978-83-7695-272-7

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp.....	11
------------	----

Część 1. Współczesne uwarunkowania rozwoju społeczno-ekonomicznego krajów, regionów i obszarów metropolitalnych

Patrycja Brańka: Atrakcyjność inwestycyjna województwa małopolskiego w oczach przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego (w świetle badań ankietowych).....	15
Adam Dąbrowski: Kierunki europejskiej polityki regionalnej – wybrane problemy	30
Piotr Hajduga: Dolnośląskie specjalne strefy ekonomiczne jako miejsce prowadzenia działalności gospodarczej w świetle ocen przedsiębiorców – wyniki badania empirycznego	41
Krzystian Heffner, Brygida Klemens: Struktury klastrowe w gospodarce przestrzennej – wybrane korzyści i problemy rozwoju w skali lokalnej i regionalnej	56
Petr Hlaváček: The classification of analytical and management qualitative frameworks for municipal and regional development	65
Stanisław Korenik: Nowe zjawiska występujące w rozwoju aktywizujących się regionów.....	76
Anna Mempel-Śnieżyk: Uwarunkowania funkcjonowania powiązań sieciowych w województwie dolnośląskim	85
Katarzyna Miszczak: Partnerstwo publiczno-prywatne w regionach przygranicznych Polski, Czech i Niemiec – szanse i zagrożenia	105
Monika Musiał-Malago: Polaryzacja strukturalna Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego.....	120
Małgorzata Rogowska: Znaczenie miast w polityce regionalnej Unii Europejskiej.....	133
Dorota Rynio: Rozwój społeczno-gospodarczy ośrodka wzrostu w okresie kryzysu gospodarki światowej.....	140
Miloslav Šašek: Development of population in the Czech Republic after 1989	150
Piotr Serafin: Stan i zmiany zagospodarowania przestrzeni wsi w strefie podmiejskiej województwa małopolskiego na przykładzie gmin Niepołomice i Wieliczka	162
Kazimiera Wilk: Sytuacja demograficzna w Federacji Rosyjskiej w latach 1990-2009	180

Arkadiusz Przybyłka: Narodowy Fundusz Zdrowia jako główny organizator usług zdrowotnych w Polsce	190
Justyna Anders: Rola władz publicznych w stymulowaniu partycypacji obywateli w procesach <i>governance</i> – doświadczenia międzynarodowe i wnioski dla Polski.....	200
Marek Dylewski, Beata Filipiak: Możliwości rozwoju obszarów metropolitalnych w nowych uwarunkowaniach finansowych jednostek samorządu terytorialnego.....	212
Andrzej Rączaszek: Procesy rozwojowe największych polskich miast w okresie transformacji.....	224

Część 2. Społeczne, gospodarcze i środowiskowe problemy rozwoju lokalnego

Jacek Chądzyński: Władza lokalna a rynek – pomiędzy współpracą a konkurencją.....	241
Eleonora Gonda-Soroczyńska: Uwarunkowania środowiska przyrodniczego w przestrzeni uzdrowiska na przykładzie Czerniawy-Zdroju.....	252
Magdalena Kalisiak-Mędelska: Partycypacja społeczna – przymus czy rzeczywista potrzeba?.....	262
Magdalena Kalisiak-Mędelska: Zadowolenie z miejsca zamieszkania – ocena mieszkańców i władz lokalnych na przykładzie Głowna	277
Andrzej Łuczyszyn: Lokalna przestrzeń publiczna w gospodarce kreatywnej	290
Magdalena Pięta-Kanurska: Związki kultury i ekonomii oraz ich wpływ na rozwój miasta.....	301
Joost Platje: Local governance's capacity to direct its own path of sustainable development.....	310
Andrzej Raszkowski: Nowe trendy w marketingu miejsc.....	319
Anna Batko: Administracja publiczna jako stymulator zmian w turystyce miasta – na przykładzie Krakowa w latach 1989-2006	328
Piotr Ruczkowski: Ewidencja ludności – nowe zasady meldunkowe	340

Część 3. Innowacyjność i przedsiębiorczość a rozwój

Niki Derlukiewicz: Unia innowacji jako sposób na zwiększenie innowacyjności gospodarki europejskiej.....	355
Dariusz Głuszczuk: Finansowanie działalności innowacyjnej – źródła i bariery w przekroju regionów Polski (NTS-2).....	366

Niki Derlukiewicz, Małgorzata Rogowska, Stanisław Korenik, Jarmila Horáková, Jiří Louda: Polsko-czeska współpraca transgraniczna małych i średnich przedsiębiorstw	377
Anna Korombel: Najczęściej popełniane błędy podczas wdrażania zintegrowanego zarządzania ryzykiem (ERM) w polskich przedsiębiorstwach	388
Kamil Wiśniewski: Systemowe zarządzanie wiedzą w ujęciu teoretycznym i praktycznym	396
Paweł Dziekański, Jan Puchała: Wspieranie przedsiębiorczości przez samorząd terytorialny na przykładzie powiatu limanowskiego	405
Jerzy Wąchoł: Rola państwa i jego interesariuszy we władztwie korporacyjnym w okresie wychodzenia ze spowolnienia gospodarczego i kryzysu ...	417
Aleksandra Pisarska, Mieczysław Poborski: Wybrane problemy inwestowania w rzeczowe aktywa trwałe (na przykładzie uczelni publicznych w Polsce).....	427
Agnieszka Izabela Baruk: Specyfika działań motywujących stosowanych wobec polskich pracowników.....	437
Monika Stelmaszczyk: Właściciel małego przedsiębiorstwa menedżerem zorientowanym na kulturę – wyzwania i perspektywy	447
Barbara Batko: Wpływ jakości informacji publicznej na minimalizację ryzyka podejmowania decyzji na rynku pracy	455

Część 4. Wybrane problemy planowania przestrzennego

Oğuz Özbek: Central planning of development through etatism in Turkey: the state planning organisation	467
Kinga Wasilewska: Samorząd terytorialny jako nowy podmiot polityki przestrzennej	474
Aleksandra Koźlak: Modelowe ujęcie transportu w planowaniu przestrzennym	489
Anna Kamińska: Rola ewaluacji w zarządzaniu procesem rewitalizacji przestrzeni miejskiej	502

Część 5. Zagadnienia różne

Hubert Kaczmarczyk: Właściwe zadania państwa w ujęciu F.A. von Hayeka	513
Małgorzata Gajda-Kantorowska: Transfery fiskalne a przeciwdziałanie szokom asymetrycznym w ramach Unii Gospodarczo-Walutowej w Europie ..	522
Adam Peszko: Krytyka liberalnej doktryny lat 90. i nowe nurty w ekonomii pierwszej dekady XXI wieku.....	532
Andrzej Adamczyk: Incydentalna kontrola rozporządzeń przez sądy.....	543

Summaries

Patrycja Brańka: Investment attractiveness of Małopolska voivodeship in opinion of foreign capital enterprises (in the light of survey results).....	29
Adam Dąbrowski: Directions of European Regional Policy – selected problems.....	40
Piotr Hajduga: Special economic zones in Lower Silesia as a business place in the light of assessments of entrepreneurs – results of empirical research	55
Krystian Heffner, Brygida Klemens: Cluster structures in spatial economy – chosen benefits and problems of development on the local and regional scale	64
Petr Hlaváček: Klasyfikacja analitycznych i zarządczych ram kwalifikacyjnych w rozwoju gmin i regionów	75
Stanisław Korenik: New phenomena occurring in the development of activating regions	84
Anna Mempel-Śnieżyk: Conditions of functioning of the network relations in Lower Silesia Voivodeship	104
Katarzyna Miszczak: Public-Private Partnership in the border regions of Poland, the Czech Republic and Germany – opportunities and threats.....	119
Monika Musiał-Malago: Structural polarization of Cracow Metropolitan Area.....	132
Małgorzata Rogowska: The importance of cities in the European Union's regional policy	139
Dorota Rynio: Social-economic development of growth center in the time of worldwide economy crisis	149
Miloslav Šašek: Rozwój populacji w Czechach po roku 1989	161
Piotr Serafin: Spatial planning of rural areas in the suburbs of Małopolska: state and changes – the case of Wieliczka and Niepołomice.....	179
Kazimiera Wilk: The demographic situation in the Russian Federation in the years 1990-2009.....	189
Arkadiusz Przybyłka: The National Health Fund as the main organizer of health services in Poland	199
Justyna Anders: The role of public authorities in promoting civic participation in processes of <i>governance</i> – application of international practices in the Polish context.....	211
Marek Dylewski, Beata Filipiak: Development opportunities of metropolitan areas in the new financial circumstances of local government units	223
Andrzej Rączaszek: Development processes in the biggest Polish cities in the transformation period.....	237

Jacek Chądryński: Local government and market – between cooperation and competition	251
Eleonora Gonda-Soroczyńska: The condition of the natural environment in the development of a spa town – the case of Czerniawa-Zdrój	261
Magdalena Kalisiak-Mędelska: Social participation – obligation or real need?	276
Magdalena Kalisiak-Mędelska: Satisfaction with the place of residence – evaluation of place and local authorities as on the example of Główno.....	289
Andrzej Łuczyszyn: Local public space in creative economy.....	300
Magdalena Pięta-Kanurska: The relationship between culture and economics and their impact on urban development	309
Joost Platje: Zdolność samorządu terytorialnego do kierowania własną ścieżką rozwoju zrównoważonego	318
Andrzej Raszkowski: New trends in place marketing	327
Anna Batko: Public administration as a stimulator of changes in city tourism – based on Cracow between the years 1989 and 2006	339
Piotr Ruczkowski: Population registration – the new residence regulations..	351
Niki Derlukiewicz: Innovation Union as a way to increase the innovation in European economy	365
Dariusz Głuszczyk: Financing innovation activities – sources and barriers with regard to regions in Poland (NTS-2)	376
Niki Derlukiewicz, Małgorzata Rogowska, Stanisław Korenik, Jarmila Horáková, Jiří Louda: Polish-Czech border cooperation of small and medium-sized enterprises	387
Anna Korombel: The most common errors during the implementation of Enterprise Risk Management (ERM) in Polish enterprises	395
Kamil Wiśniewski: System knowledge management from theoretical and practical perspective	404
Paweł Dziekański, Jan Puchała: Support of the enterprise by the territorial council on the example of Limanowski administrative district.....	416
Jerzy Wąchol: The role of the state and its stakeholders in corporate governance while getting out of the economic downturn and crisis.....	426
Aleksandra Pisarska, Mieczysław Poborski: Selected problems of investing in tangible fixed assets (as exemplified by public institutions of higher education)	435
Agnieszka Izabela Baruk: Essence of motivation activities used towards Polish employees	446
Monika Stelmaszczyk: Owner of small company as a culture-oriented manager – challenges and prospects	454
Barbara Batko: The impact of public information quality to minimize the decision making risk on the labour market.....	464

Oğuz Özbek: Centralne planowanie rozwoju przez etatyzm w Turcji: Państwowy Urząd Planowania	473
Kinga Wasilewska: Local self-government as a new subject of spatial policy.	488
Aleksandra Koźlak: Land-use/transport models in spatial planning.....	501
Anna Kamińska: The role of evaluation in the management of urban space revitalization process	510
Hubert Kaczmarczyk: Appropriate tasks of the state in terms of F.A. von Hayek.....	521
Malgorzata Gajda-Kantorowska: Fiscal transfers as asymmetric shocks absorption mechanisms in the European Monetary Union.....	531
Adam Peszko: Criticism of neoclassic doctrine of the 90s and new currents of economics in the first decade of the XXI century.....	542
Andrzej Adamczyk: The right of courts to refuse incidentally to apply regulations.....	557

Dorota Rynio

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

ROZWÓJ SPOŁECZNO-GOSPODARCZY OŚRODKA WZROSTU W OKRESIE KRYZYSU GOSPODARKI ŚWIATOWEJ

Streszczenie: W procesie polaryzacji przestrzeni społeczno-gospodarczej tworzą się ośrodki intensywnego rozwoju. Kryzys gospodarki światowej w różnym stopniu dotyka poszczególnych obszarów, w tym również ośrodków wzrostu. W okresie kryzysu jednostki te budują różnorodne strategie. Władze aktywizują działania podmiotów wewnętrznych i zewnętrznych bądź przyjmują postawę pasywną wobec następstw kryzysu. Przeciwdziałanie kryzysowi odnosi się głównie do utrzymania procesu inwestycyjnego na niezmienionym poziomie lub jego zwiększenia, zmian strukturalnych w gospodarce, budowy zaplecza zasobów wysokiej jakości, aktywizacji podmiotów funkcjonujących w jednostce itp. Skutki światowego kryzysu społeczno-gospodarczego nawet w tak intensywnie rozwijających się podmiotach, jak ośrodki wzrostu są odczuwalne w dłuższym okresie, a jednocześnie zmieniają one obszary, w których działają.

Słowa kluczowe: ośrodek wzrostu, kryzys gospodarczy, rozwój społeczno-gospodarczy.

1. Wstęp

Programowanie gospodarowania przestrzenią zakłada w długim okresie rozwój społeczno-gospodarczy obszaru. Rozwój to nieustanne dążenie do osiągnięcia pozytywnych zmian. Proces przeobrażeń, jaki ma miejsce podczas realizacji idei rozwoju społeczno-gospodarczego, wprowadza przemiany skierowane na przechodzenie do bardziej złożonych form, wzrost dobrobytu i poziomu życia społeczeństwa. Przekształcenia obszaru w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego dotyczą sfery gospodarczej, społecznej, przyrodniczej i przestrzeni. Zmiany przebiegają dwutorowo, następuje wzrost ilościowy oraz postęp jakościowy, co skutkuje ogólnym postępowaniem przestrzeni¹. Postęp ten nie zachodzi jednak w jednakowym tempie w całej przestrzeni, przez co zaznacza się polaryzacja społeczno-gospodarcza terenu. Tworzą się zarówno wyspy intensywnego wzrostu społeczno-gospodarczego, jak i obszary ni-

¹ Szerzej: M. Rogowska, S. Korenik, *Przestrzenne zróżnicowanie problemów społecznych*, red. B. Balcerzak-Paradowska, A. Rączaszek, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Warszawa-Katowice 2011, s. 27-37.

sko rozwinięte. W tych przestrzeniach zachodzą zmiany ilościowe, dotyczące wzrostu produkcji, zatrudniania, inwestycji, wielkości kapitału, dochodów, spożycia itp., które mają za zadanie podnosić rangę danego terytorium. Konsekwencją zmian ilościowych są zachodzące w długim okresie jakościowe przekształcenia struktur społeczno-gospodarczych. Zwiększona intensywność zmian, przebiegających w obydwu przekrojach, w wybranych obszarach powoduje stopniowe zaznaczanie formowania się ośrodków wzrostu, które prowadzą dalszy swój rozwój, oddalając się jeszcze bardziej od mniej rozwiniętych terenów. Przestrzeń ta staje się bardziej konkurencyjna, przez co przyciągane są kolejne inwestycje i jeszcze szybciej napędzany jest jej rozwój społeczno-gospodarczy. Poprawia się konkurencyjność wydzielonego terenu, poziom życia jego społeczeństwa i potencjał gospodarczy. W strategii rozwoju ośrodka wzrostu gospodarczego priorytetem staje się utrzymanie tempa rozwoju społeczno-gospodarczego bądź jego zwiększenie. Realizacja tego priorytetu wprowadza jeszcze większe zróżnicowanie rozwojowe pomiędzy ośrodkiem wzrostu a otaczającym go terytorium.

2. Ośrodek wzrostu – warunki kreowania przewagi

Funkcjonowanie ośrodków wzrostu wprowadza do ogólnej przestrzeni dysproporcje rozwoju społeczno-gospodarczego oraz dzieli ją. Ośrodkami wzrostu są najczęściej jednostki miejskie gromadzące duże skupiska ludności i przedsięwzięć, zwłaszcza aglomeracje, metropolie i konurbacje. Przewaga, jaką uzyskują ośrodki wzrostu, wynika z dostępu do:

- zasobów wewnętrznych obszaru, tzn. dużego wewnętrznego popytu; zgromadzonego, zróżnicowanego zasobu ludzkiego (dywersyfikacja pod względem ilości, jakości, kultury, religii, wieku); zasobów naturalnych; majątku trwałego; spuścizny historycznej – budowle, zabytki; aktywności podmiotów, w tym szczególnej roli społeczeństwa; tradycyjnych działań specjalizacji;
- walorów kulturowych – tradycji, kultury, znaczenia w historii i gospodarce regionu, kraju lub szerszym postrzeganiu;
- możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego jednostki terytorialnej, wynikających z: aktywnej postawy podmiotów zarządzających w pozyskiwaniu inwestorów, w tym zastosowaniu lokalnego interwencjonizmu dla pozyskania strategicznego inwestora i stworzenia oferty korzyści zewnętrznych dla potencjalnych inwestorów; zaopatrzenia w infrastrukturę techniczną i społeczną; uregulowanego stanu prawnego terenów przeznaczonych na inwestycje; określenia ścieżki rozwoju, związanej z nowoczesnymi działaniami gospodarki, w tym odnajdowanie indywidualnej drogi, opartej na potencjalnych możliwościach specjalizacji przestrzeni miejskiej (opracowanej w odniesieniu do potrzeb rynku i społeczeństwa) oraz wykorzystanie walorów krajobrazu i ukształtowania terenu do kreowania wzrostu; przewidywania przyszłych kierunków rozwoju gospodarki światowej i dostosowania się do wymagań rynku globalnego, nawiązanych kontaktów

zewnątrznych; pozycji w sieci światowych ośrodków wzrostu; atrakcyjności inwestycyjnej; budowy przewagi konkurencyjnej i miejsca w rankingach konkurencyjności, wysokiego poziomu życia mieszkańców i ich zadowolenia;

- efektywnego zagospodarowania przestrzeni, zgodnego z wymogami lokalnego ekosystemu oraz ideą ekorozwoju² (zachowanie ładu przestrzennego, aktualne miejscowe plany zagospodarowania przestrzeni, przyciąganie inwestycji, których działalność jest zgodna z wymogami środowiska, utrzymywania stanu środowiska naturalnego na niezmiennym poziomie lub polepszania jego walorów, podkreślanie w ofercie inwestycyjnej priorytetu środowiska przyrodniczego i jego istoty dla środowiska miejskiego).

Gospodarowanie jednostki, wykorzystujące wskazane zasoby przestrzeni miejskiej wraz z określeniem jej indywidualnego charakteru, skutkuje osiągnięciem efektu wzrostowego i przewagi rozwoju społeczno-gospodarczego nad otoczeniem. W efekcie w ośrodku wzrostu tworzą się nowe wartości, będące pochodną rozwoju społeczno-gospodarczego. W ramach osiągniętych efektów dodatkowych formułujących się w jednostkach miejskich powstają: nowe firmy, a wraz z nimi miejsca pracy; zasoby mieszkaniowe; urzędnicy, instytucje i przedstawicielstwa sektora usług publicznych; przedstawicielstwa i instytucje jednostek ponadregionalnych i międzynarodowych; nowe dobra i usługi, zaspokajające potrzeby wewnętrzne i zewnętrzne miasta i jego użytkowników. Efektywne zagospodarowanie przestrzeni miejskiej i dbanie o stan środowiska naturalnego przyczyniają się do umocnienia pozycji atrakcyjności lokalizacji inwestycji w jednostce wzrostu społeczno-gospodarczego, określenia konkretnych możliwości lokalizacyjnych oraz działów gospodarki, które zyskują aprobatę władzy i społeczeństwa do realizacji przedsięwzięcia. Trwale czynniki lokalizacyjne (nieruchomości, urzędnicy infrastruktury, środowisko przyrodnicze) decydują o intensywnym przyciąganiu inwestorów do ośrodka miejskiego. Działa tu również efekt polegający na przyciąganiu przez istniejące przedsięwzięcia kolejnych inwestycji z tych samych bądź powiązanych działów.

Z inwestycjami związane są tzw. miękkie czynniki lokalizacyjne, wnoszone do jednostki miejskiej wraz z realizacją przedsięwzięcia, lub tworzone wewnątrz ośrodka przez zasób mieszkańców i stanowiące ich istotny walor. Miękkie czynniki lokalizacyjne wnoszone przez przedsięwzięcia inwestycyjne i w ten sposób wzbogacające przewagę ośrodka miejskiego to: umiejętności oraz kwalifikacje kadry zarządzającej i pracowników sprowadzonych wraz z inwestycją, a także nowoczesne rozwiązania organizacyjne i metody zarządzania oraz sprowadzona wiedza i technologia. Miękkie czynniki lokalizacyjne zaistniałe na skutek procesu inwestycyjnego lub określane jako walor przewagi konkurencyjnej ośrodka wzrostu to: kwalifikacje zawodowe i umiejętności mieszkańców miasta, ich wiedza oraz skłon-

² Por. T. Markowski, *Globalizacja i metropolie, teoria i rzeczywistość – przypadek aglomeracji łódzkiej*, [w:] *Nowe problemy rozwoju wielkich miast i regionów*, red. R. Domański, Biuletyn KPZK, z. 192, Warszawa 2000, s. 127-128.

ność do jej powiększania, zróżnicowanie zawodowe mieszkańców, a przez to dywersyfikacja oferty i elastyczność jednostki, kreatywna aktywność i skłonności innowacyjne, poparcie dla procesu inwestycyjnego.

3. Polityka stabilizacyjno-zapobiegawcza ośrodka wzrostu w zmieniających się warunkach rynkowych w okresie kryzysu

W okresie kryzysu ośrodek wzrostu programuje zaktualizowaną strategię rozwoju, która dostosowuje działania jednostki miejskiej do zmienionych warunków rynku globalnego. Priorytetem strategii pozostaje w dalszym ciągu kreowanie rozwoju społeczno-gospodarczego, z tym że w warunkach kryzysu gospodarka miejska skupia się głównie na utrzymaniu, na podobnym do dotychczasowego poziomie, tempa rozwoju społeczno-gospodarczego. W tym celu następuje przeszerzeganie podstaw rozwojowych. Jednym z wariantów jest poszukiwanie możliwości, jakie daje potencjał własnej gospodarki. Wewnętrzny, duży rynek może stanowić ważny punkt odniesienia dla wypracowania ścieżek rozwoju w okresie kryzysu. Zastosowanie znajdują tu dwa tory postępowania. Jeden koncentruje się na wykorzystaniu wewnętrznego popytu. Działania na rynku wewnętrznym w tym zakresie odnoszą się do pobudzania popytu, kreowania dodatkowych potrzeb, ich różnicowania i zmian jakościowych. Zwiększenie potrzeb pobudzane jest m.in. poprzez aktywizację potencjału własnej przedsiębiorczości. Lokalna interwencja ma za zadanie wzmacniać ofertę dla potencjalnych inwestorów wewnętrznych, tak by stanowiła zachętę dla przedsiębiorców. Pakiet specjalnego wsparcia określa się dla mikroprzedsiębiorców, którzy najczęściej lokują swoje przedsięwzięcia, odnajdując luki rynkowe, dzięki czemu nawet w okresie kryzysu ich działania odnajdą na rynku odpowiednią wielkość popytu dla utrzymania działalności. Dodatkową zaletą jest elastyczność i szybkość reakcji mikroprzedsiębiorców na zmiany rynkowe, a jednocześnie stosują oni bezpośrednie metody powiększania popytu na własne towary i usługi. Ten sposób działania w pewnej części zmniejsza konsekwencje kryzysu na rynku wewnętrznym, tworząc nowy popyt i podaż. Mikroprzedsiębiorcy rozszerzają ofertę ośrodka wzrostu, co stanowi zaletę nie tylko w okresie kryzysu. Przyczyniają się oni do dywersyfikacji działów specjalizacji, przyciągając inwestycje z nowych gałęzi. Ośrodki intensywnego wzrostu w swojej specyfice zawierają zróżnicowaną ofertę, co stanowi o ich przewadze. Wybór ośrodka wzrostu pomiędzy zawężoną specjalizacją a uniwersalizacją zależy od tradycji jednostki i prowadzonej długookresowej polityki. Jednak we współczesnej gospodarce, ze względu na wielość funkcji pełnionych przez szybko rozwijające się centra, i tak zwiększa się zakres ich działalności. W okresie okołokryzysowym uniwersalizacja pozwala na zmniejszenie efektów negatywnych oraz wpływa na możliwość szybkiej reakcji władz miasta w zakresie wsparcia rozbudowy nowych gałęzi. Spowalnia to bądź odsuwa w czasie skutki kryzysu, a także przygotowuje podstawy funkcjonowania gospodarki w realiach pokryzysowych.

Ważnym aspektem gospodarowania walorami wewnętrznymi gospodarki w okresie kryzysu jest zaangażowanie środków w podnoszenie jakości zasobów, w tym zwłaszcza zasobu ludzkiego. Pozwala to osiągać efekty synergiczne w postaci: jakościowo lepszego zasobu ludzkiego, zdolnego do samoaktywizacji przedsiębiorczej; zachęty dla inwestorów – dostępu do fachowej siły roboczej; przyciągania inwestycji kapitałochłonnych i wiedzochłonnych; zmian w strukturze popytu na dobra i usługi, ze względu na większą świadomość i możliwości; przeskoku na wyższy poziom rozwoju po okresie kryzysu. Drugim torem rozwoju ośrodka wzrostu w okresie kryzysu staje się podtrzymywanie i kreowanie stosunków zewnętrznych. Polityka zewnętrzna intensywnie rozwijającej się jednostki w tym okresie zostaje skupiona na efektywności już nawiązanych kontaktów. Dotyczy to relacji z bliższym i dalszym otoczeniem. Stworzona sieć powiązań ma za zadanie przynieść określone efekty dla funkcjonowania ośrodka wzrostu. Z jednej strony nawiązane zostają stosunki gospodarcze, które wpływają na popyt i podaż w jednostce oraz jej ofertę. Wspomaga to pozyskiwanie nowych partnerów, którzy badając rynek, analizują dotychczasowe zaangażowanie podmiotu we współpracę, a także liczbę i jakość partnerów. Konsekwencją nawiązanych kontaktów gospodarczych są relacje społeczne i kulturowe, które rozszerzają zakres działania ośrodka miejskiego, a także przenoszą sieć powiązań na wyższy poziom. Funkcje zewnętrzne ośrodka wzrostu wyznaczają jego strefę oddziaływania. Wielkość tego obszaru zależna jest od miejsca jednostki w krajowej i światowej sieci powiązań ośrodków miejskich oraz znaczenia tych funkcji dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Silna pozycja ośrodka wzrostu oraz zdwersyfikowane powiązania stanowią w pewnym stopniu o uniezależnieniu się od efektów sytuacji kryzysowej.

Zasięg oddziaływania funkcji zewnętrznych można rozszerzać na różne sposoby, poprzez m.in.: poprawę sieci infrastruktury technicznej; włączenie do sieci międzynarodowego systemu komunikacyjnego; identyfikację nowych funkcji, które będą świadczone dla użytkowników zewnętrznych; zwiększenie skali realizacji wybranych funkcji lokalnych w celu przekształcenia ich na funkcje zewnętrzne; nawiązanie stosunków partnerskich pomiędzy ośrodkami o podobnych parametrach rozwojowych; wskazanie miejsca w sieci globalnych ośrodków wzrostu i zakresu funkcjonalnego, wynikającego z międzynarodowego podziału. Zwiększenie w okresie kryzysu społeczno-gospodarczego zasięgu realizacji funkcji zewnętrznych w tworzonej strategii staje się priorytetem dla utrzymania pozycji ośrodka, a jednocześnie umożliwia zmniejszenie wpływu negatywnych skutków przemian na rynku na jednostkę.

W ośrodkach centralnych dzięki sile ich rozwoju efekty kryzysu gospodarki światowej widoczne są z pewnym przesunięciem czasowym, co pozwala na przedsięwzięcie kroków antycypacyjnych. Instrumenty interwencji lokalnej koncentrują się na kontynuacji co najmniej na niezmiennym poziomie procesu inwestycyjnego³. Pod-

³ Por. *Zarządzanie rozwojem lokalnym – studium przypadków*, red. R. Broł, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 1998, s. 13-15.

stawą pozostaje zatrzymanie podmiotów już inwestujących i tych, które wcześniej zadeklarowały przedsięwzięcia inwestycyjne. Z drugiej strony inwestorzy, którzy zainwestowali lub zadeklarowali zainwestowanie kapitału, niechętnie rezygnują z zaplanowanych przedsięwzięć w korzystnej lokalizacji. Lokalizacja odgrywa istotną rolę szczególnie w okresie kryzysu. Podmioty, które zdobyły miejsce w prestiżowej lokalizacji (na obszarze ośrodka wzrostu), są w stanie „przeczekać” niekorzystny okres, licząc na przyszłe zyski; ewentualnie przesuwiają w czasie wprowadzenie kapitału. Spowolnienie gospodarki światowej staje się jednoznaczne ze spowolnieniem w ośrodkach wzrostu, jednak nie we wszystkich proces ten zachodzi w sposób proporcjonalny. W gradacji jednostek miejskich pozostają takie, które nie odczuwają bądź w których w niewielkim stopniu będą widoczne skutki kryzysu, a także takie, które w tej sytuacji zaczną się jeszcze intensywniej rozwijać i wpływać na otoczenie. Duże, liczące się w sieci ośrodków światowych ośrodki miejskie oraz te mające lokalizację w krajach, do których w okresie kryzysu przesuwany jest proces inwestycyjny, będą przeżywać *prosperity*. W układzie międzynarodowym w okresie kryzysu następuje przeniesienie procesu inwestycyjnego do innych, tańszych lokalizacji, wykazujących się posiadaniem niezbędnych zasobów. W tym okresie następują zmiany w relacjach pomiędzy głównymi ośrodkami wzrostu, rośnie rola mniejszych podmiotów bądź znaczenia nabierają „nowe” jednostki, które są w stanie elastycznie podejść do potrzeb rynku i zmian, jakie na nim zachodzą.

Długookresowe zmiany na rynkach międzynarodowych powodują w ośrodkach wzrostu potrzebę zmian strukturalnych. Ich kierunek zależy od wymogów rynku. Często są one związane z odnajdowaniem nowych czynników rozwoju społeczno-gospodarczego i specjalizacji w tym zakresie. W warunkach kryzysu gospodarki światowej programowanie nowych kierunków rozwoju społeczno-gospodarczego w najbardziej rozwiniętych ośrodkach koncentruje się najczęściej na nowoczesnych czynnikach, takich jak: wiedza, jakość zasobu ludzkiego, technika, technologia, innowacje, informacja, organizacja, zarządzanie. W najbardziej rozwiniętych przestrzeniach strategii rozwoju już wcześniej wykorzystywały gospodarkę opartą na wiedzy i innowacjach, przez co często już zostały wdrożone nowoczesne czynniki rozwoju. W związku z tym nowe strategie rozwoju gospodarek ośrodków wzrostu przewidują rozwój poprzez umacnianie gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach, która ewoluuje do gospodarki kreatywnej, gdzie podstawą staje się wolność, wiedza, innowacje, wyobraźnia i kreatywność⁴. Zatem działy gospodarki, które ośrodki miejskie w swoich strategiach będą podkreślały jako niezbędne kierunki specjalizacji zwłaszcza w okresie okołokryzysowym, to: architektura, multimedia, wzornictwo, film, muzyka, marketing i inne. Przemysły kreatywne, oparte na własności intelektualnej i generowane przez naukę, badania i rozwój oraz kulturę, bez-

⁴ Por. A. Kukliński, *Ku kreatywnej Europie XXI wieku. Artykuł dyskusyjny*, [w:] *Unia Europejska w kontekście strategii lizbońskiej oraz gospodarki i społeczeństwa wiedzy w Polsce*, red. E. Okoń-Horodyńska, K. Piech, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa 2006, s. 286-287.

pośrednio wpływają na możliwości rozwojowe poprzez: wzrost zatrudnienia, eksportu, wymiany i PKB; zyskują na znaczeniu w nowoczesnym podejściu do gospodarki i są istotne szczególnie w okresie kryzysu gospodarki światowej⁵. Wprowadzenie idei miasta kreatywnego, w okresie kryzysu, przyczynia się do: zwiększenia atrakcyjności miejskiego ośrodka wzrostu, zmiany kulturowej tożsamości inwestującego tu biznesu, zwiększenia zdolności do generowania i wdrażania w gospodarce nowych koncepcji, idei, projektów i innowacji, budowy w tych ośrodkach przedsiębiorczości intelektualnej, przemysłów kultury i nauki; jednocześnie jednostki miejskie zatrzymują i przyciągają podmioty twórcze i kreatywne⁶. Duże ośrodki miejskie, ukierunkowując się w okresie okołokryzysowym na wzmacnianie potencjału branży kreatywnej i kulturowej, wykorzystują podstawową cechę jednostki miejskiej, tzn. jej różnorodność, w tym zróżnicowanie kulturowe, które staje się siłą napędową miasta kreatywnego i innowacyjnego⁷.

Barierę wprowadzania strategii kryzysowej dla ośrodka wzrostu może stanowić sytuacja finansowa. Ograniczenia wydatków podmiotów publicznych i prywatnych w okresie kryzysu powodują ostrożność w rozporządzaniu środkami na przedsięwzięcia, których wyniki trudno oszacować, a ich efekty widoczne będą dopiero w dłuższej perspektywie. Według D. Ahner istotą rozwoju, nawet w okresie kryzysu, staje się wspomaganie kreatywnych i innowacyjnych segmentów gospodarki (dotyczy to również gospodarki ośrodka miejskiego), pomimo ograniczeń finansowych, gdyż te działania przyczynią się w długim okresie do osiągnięcia spójności i zwiększenia znaczenia tej jednostki w globalnej sieci powiązań⁸. Realizowana polityka spójności ośrodka miejskiego, oparta na kreatywności gospodarki, oddziałuje na spójność tej jednostki z bliższym i dalszym otoczeniem oraz wypracowanie wspólnych celów. Podobne zdanie prezentuje D. Hübner, która uważa, że reakcją na kryzys nie powinno być ograniczanie inwestycji w umiejętności i innowacje, lecz bardziej efektywne wydatkowanie środków publicznych i prywatnych oraz osiągnięcie lepszych wyników⁹. Sposobem na wyjście z sytuacji kryzysowej ośrodka wzrostu nie powinno być ograniczanie wydatków samych w sobie, lecz zmiana ich struktury i efektywności. Proces inwestycyjny powinien być kontynuowany w celu realizacji rozwoju społeczno-gospodarczego jednostki miejskiej i utrzymania jej przewagi konkurencyjnej.

⁵ Por. <http://www.artklastery.pl/index.php/informacje-ogolne/139-polityka-wobec-sektora-kreatywnego>.

⁶ Por. A. Klasik, *Budowanie i promowanie kreatywnej aglomeracji miejskiej*, „AE Forum” wrzesień 2008, nr 27, s. 1.

⁷ Por. *Panorama Inforegio 29. Kreatywność i innowacje. Stymulacja konkurencyjności w regionach*, Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich, Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Polityki Regionalnej, L-2985, Luksemburg, s. 4.

⁸ Tamże, s. 8.

⁹ Tamże, s. 4.

4. Zakończenie

W procesie polaryzacji społeczno-gospodarczej tworzą się jednostki intensywnie rozwijające się, które w przestrzeni globalnej nawiązują relacje, określają swoją pozycję oraz układ funkcjonalny, wskazujący zasięg ich oddziaływania. Ośrodki wzrostu identyfikują działy specjalizacji, przez co uczestniczą w podziale rynku. Część z nich wybiera w strategii ukierunkowanie na uniwersalizację. W okresie okołokryzysowym realizacja takiej strategii może wspomagać utrzymanie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego lub jego wzrost, nadaje pewnej elastyczności podmiotowi oraz wspomaga zmiany w strukturach. W okresie kryzysu ośrodki wzrostu, stosujące strategię wąskiej specjalizacji, mogą być zagrożone, jeżeli kryzys bezpośrednio lub pośrednio dotyczy gałęzi ich specjalizacji. Z tego względu dywersyfikacja gospodarki wydaje się niezbędna, choć zróżnicowanie to nie jest jednoznaczne z dążeniem do uniwersalizacji. Ma ono zapewnić elastyczność gospodarki ośrodka oraz w razie konieczności przesunąć ciężar specjalizacji i utrzymania na inne działy.

Wielkość ośrodka wzrostu i intensywność jego rozwoju zapewniają mu częściową możliwość dostosowania się do zmieniających się warunków na rynku. W przypadku dużego ośrodka wzrostu występuje opóźnienie czasowe, które pozwala na opracowanie strategii przeciwdziałania sytuacji kryzysowej, choć nie ma gwarancji skuteczności działań ze względu na zmieniającą się sytuację na rynku i brak możliwości szybkich dostosowań. Dodatkowo bariery interwencji lokalnej, finansowe, przyrodniczo-geograficzne, zagospodarowania terenu i inne ograniczają zastosowanie bądź skuteczność wykorzystania instrumentów. Ośrodki wzrostu charakteryzują się dużym współczynnikiem adaptacji nowych czynników rozwojowych oraz ukierunkowaniem na wdrażanie gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach; wprowadza się specjalizację w zakresie przemysłów kreatywnych, a także dążenie do zrównoważenia rozwoju w przekroju gospodarczym, społecznym, przyrodniczym i przestrzennym.

Gospodarki ośrodków wzrostu w okresie okołokryzysowym stosują strategię aktywną bądź pasywną. W strategii aktywnej działania koncentrują się na stabilizacji, zachowaniu tempa rozwoju społeczno-gospodarczego, utrzymaniu pozycji w międzynarodowej sieci podmiotów, kreowaniu nowego wizerunku i/lub wprowadzaniu nowego programu gospodarowania. W tym celu do sfery społeczno-gospodarczej zostają skierowane dodatkowe instrumenty, prowadzone są działania zmieniające strukturę wydatków i polityka utrzymania bądź wzrostu procesu inwestycyjnego, a jednocześnie podejmuje się próbę odnalezienia nowych specjalizacji, które wspomogą rozbudowę procesu inwestycyjnego i wpłyną na postrzeganie ośrodka wzrostu w otoczeniu. Strategia aktywna wymaga uczestnictwa w jej tworzeniu i wdrażaniu wszystkich grup podmiotów w rozwiniętej jednostce miejskiej. Wspólnie wsparta idea przeciwdziałania kryzysowi społeczno-gospodarczemu zapewnia większą skuteczność podejmowanych działań, wielostanowiskowe podejście do problemu, zintegrowane posunięcia oraz aktywizację społeczeństwa. W okresie okołokryzyso-

wym, przy zastosowaniu strategii aktywizacji, następuje ciąg przekształceń strukturalnych, obejmujący m.in. wydatki, działy gospodarki, społeczeństwo, hierarchię zasobów, wykorzystywane walory. Zaletą wprowadzania tej strategii są pozytywne następstwa podejmowanych działań, utrzymujące się w długim okresie. Zmieniają one w pozytywny sposób obraz całej gospodarki ośrodka.

Pasywna strategia opiera się na nieingerencji władz w funkcjonowanie ośrodka wzrostu, braku sterowalności gospodarką, a także wpływu na podmioty wewnętrzne i pozostające w relacji z nim. Ośrodek wzrostu zostaje uznany za na tyle silny, że w warunkach rynkowych odczuje skutki kryzysu z opóźnieniem i w mniejszym stopniu niż jego otoczenie; samodzielnie zareaguje na kryzys i wróci do równowagi; utrzyma bądź umocni pozycję w sieci ośrodków miejskich. Intensywny rozwój takiej jednostki w okresie przedkryzysowym skutkuje mocną i stabilną pozycją na rynku i niewrażliwością na konsekwencje kryzysu; część lokalizacji jest na tyle atrakcyjna, że proces inwestycyjny samodzielnie pozostanie na podobnym lub wyższym poziomie, gdyż inwestorzy alokują środki w bezpiecznej lokalizacji, przenosząc je z mniej atrakcyjnych obszarów. Wcześniejszy rozwój społeczno-gospodarczy, ukierunkowany na wprowadzanie nowoczesnych, kreatywnych, kapitałochłonnych i wiedzołłonnych działów gospodarki, samoistnie wspomaga jednostkę, stając się jej siłą napędową i potencjalnym gwarantem rozwoju.

Kryzys globalny dotyczy całej gospodarki, jednak jego skutki nie wpływają na nią w jednakowym stopniu w przekroju przestrzennym, gałęziowo-branżowym, struktur, zasobów i specjalizacji. Negatywne skutki kryzysu zmieniają się w poszczególnych jego fazach i przynoszą m.in.: zmniejszony poziom rozwoju społeczno-gospodarczego, upadek działów gospodarki lub minimalizację ich znaczenia, wzrost poziomu bezrobocia, ograniczenie procesu inwestycyjnego, pogłębienie polaryzacji przestrzennej rozwoju, obniżenie poziomu życia ludności. W długiej perspektywie kryzys może przyczyniać się do wprowadzania pozytywnych zmian w gospodarce ośrodka wzrostu, np.: zmiany struktur gospodarki, ekspansji nowych specjalizacji, zmiany charakteru gospodarki na bardziej nowoczesną, zwrócenia uwagi na ekologiczne aspekty funkcjonowania gospodarki, podniesienia jakości zasobu ludzkiego, aktywizacji społeczeństwa i kształtowania społeczeństwa obywatelskiego.

Literatura

- <http://www.artklaster.pl/index.php/informacje-ogolne/139-polityka-wobec-sektora-kreatywnego>.
Klasik A., *Budowanie i promowanie kreatywnej aglomeracji miejskiej*, „AE Forum” wrzesień 2008, nr 27.
Kukliński A., *Ku kreatywnej Europie XXI wieku. Artykuł dyskusyjny*, [w:] *Unia Europejska w kontekście strategii lizbońskiej oraz gospodarki i społeczeństwa wiedzy w Polsce*, red. E. Okoń-Horodyńska, K. Piech, Instytut Wiedzy i Innowacji, Warszawa 2006.
Markowski T., *Globalizacja i metropolie, teoria i rzeczywistość – przypadek aglomeracji łódzkiej*, [w:] *Nowe problemy rozwoju wielkich miast i regionów*, red. R. Domański, Biuletyn KPZK, z. 192, Warszawa 2000.

- Panorama Inforegio 29. Kreatywność i innowacje. Stymulacja konkurencyjności w regionach*, Urząd Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich, Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Polityki Regionalnej, L-2985, Luksemburg.
- Rogowska M., Korenik S., *Przestrzenne zróżnicowanie problemów społecznych*, red. B. Balcerzak-Paradowska, A. Rączaszek, Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Warszawa-Katowice 2011.
- Zarządzanie rozwojem lokalnym – studium przypadków*, red. R. Bról, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław 1998.

SOCIAL-ECONOMIC DEVELOPMENT OF GROWTH CENTER IN THE TIME OF WORLDWIDE ECONOMY CRISIS

Summary: Centers of intensive development are formed in the polarization process of social-economic space. The crisis of worldwide economy in different ways affects various areas, including growth centers. In the crisis time these centers build various strategies. Local government stimulates activities of interior and exterior subjects or they take a passive attitude towards crisis results. Countering the crisis concerns mainly maintaining the investment process on the unchanged level or increasing, structural changes in economy, building the base of high quality sources, activation of subjects which function in the unit, etc. The results of worldwide social-economic crisis are known in long period of time, even in growth centers. They also change areas of their activities.

Keywords: centre of growth, economic crisis, social and economic development.